

آخرین تحولات اینکوترمز در کنوانسیون بیع بین‌المللی

راشد پیری^۱؛ مهدی کیان‌مهر^۲؛ دانیال رحیمی لرکی^۳؛ محمد مختبای^۴؛ مهدی دیداه^۵؛ رها نوری نیک^۶

چکیده

اینکوترمز عبارت است از شرایط استاندارد خریدهای خارجی. بنابراین، اصطلاحات تجاری بین‌المللی و داخلی که به آن اینکوترمز گفته می‌شود، شامل یازده اصطلاح تحویل کالا است. با انتخاب اینکوترمز که از واژه‌ها و عباراتی اختصاری تشکیل شده‌اند، بدون نیاز به شرح و بسطی جداگانه امکان تعیین و احراز مسئولیت‌ها، حقوق، تکالیف و خسارات در یک معامله بازرگانی بین‌المللی به طرز چشم‌گیری فراهم می‌گردد. اتاق بازرگانی بین‌المللی موسوم به ICC مبادرت به تدوین اصطلاحات استاندارد نمود و تا از طریق بکارگیری این شرایط یا اصطلاحات تعریف شده، حدود خطرپذیری، مسئولیت و هزینه‌های هریک از طرفین قرارداد به طور شفاف روشن گردد و زمینه‌های بروز اختلاف و سوء تفاهم از بین برود. تحقیق پیش رو با روش توصیفی و تحلیلی قصد دارد تا به مفهوم شناسی و آخرین تحولات اینکوترمز در کنوانسیون بیع بین‌المللی بپردازد. برآیند اینکه با توجه به کاربرد فراوان اینکوترمز در تجارت بین‌الملل و گرایش پیشرونده‌ی تجار در به کارگرفتن این مقررات در معاملات بین‌المللی، در جهت رفع تشتت تعهدات متعاملین، بایستی تعهد و تکالیف مشتری در اینکوترمز و حقوق ایران عملیاتی گردد.

کلید واژه‌ها: اینکوترمز، کنوانسیون بیع بین‌المللی، اتاق بازرگانی بین‌المللی، تجارت بین‌الملل

^۱ - دانش آموخته کارشناسی ارشد رشته حقوق خصوصی، دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری، تهران، ایران.

^۲ - دانش آموخته دکتری رشته فقه و حقوق اسلامی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران.

^۳ - دانشجوی دکتری حقوق خصوصی، دانشکده حقوق و علوم انسانی، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران.

^۴ - دانشجوی دکتری حقوق بین‌الملل عمومی، دانشکده حقوق، واحد قشم، دانشگاه آزاد اسلامی، هرمزگان، ایران.

^۵ - دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران.

^۶ - دانشجوی کارشناسی رشته حقوق، واحد تهران جنوب، دانشگاه پیام نور تهران جنوب، تهران، ایران.

۱- معرفی و مفهوم شناسی

اصطلاحات تجاری بین المللی یا اینکوترمز عبارت است از اصطلاحات و عبارات ثابت و ساده، به منظور برطرف ساختن مشکلات ناشی از تفسیر متفاوت و ناهمگون از اصطلاحات و واژه‌های بازرگانی بین المللی و ایجاد هماهنگی در مفاهیم. در تعریفی دیگر، اینکوترمز عبارت است از شرایط استاندارد خریدهای خارجی. بنابراین، اصطلاحات تجاری بین المللی و داخلی که به آن اینکوترمز گفته می‌شود، شامل یازده اصطلاح تحویل کالا است. چهار اصطلاح فقط در حمل و نقل دریایی استفاده می‌شود. تقریباً هر شرکت صادراتی و وارداتی در اغلب کشورها، از اصطلاحات تجاری مجاز تجارت داخلی استفاده می‌کنند. اصطلاح تجاری بخشی از قرارداد تجاری بین فروشنده و خریدار است.

۲- کارآیی اینکوترمز

با انتخاب اینکوترمز که از واژه‌ها و عباراتی اختصاری تشکیل شده‌اند، بدون نیاز به شرح و بسطی جداگانه امکان تعیین و احراز مسئولیت‌ها، حقوق، تکالیف و خسارات در یک معامله بازرگانی بین المللی به طرز چشم‌گیری فراهم می‌گردد. لذا اصطلاحات تجاری صحیح استفاده شده، مهندسی لجستیک را بهبود می‌بخشند، ریسک را کاهش می‌دهند و باعث صرفه جویی در هزینه شرکت می‌شوند. حمل و نقل موفقیت آمیز، پایه‌های محکم را برای ادامه معاملات فراهم می‌کند. اصطلاح تجاری شامل توافق و ظایف، هزینه‌ها و خطرات ناشی از تحویل است و قانونی را به عنوان قرارداد تحویل کار تعیین می‌کند و شامل تقسیم هزینه بین خریدار و فروشنده است. اصطلاح تجاری تعیین می‌کند کدام طرف موظف به جبران خسارت حمل و نقل است. به عبارت دیگر، بیمه‌نامه کدام طرف مورد استفاده است. اینکوترمز نقش حیاتی در دنیای تجارت جهانی ایفا می‌کند. در سال ۲۰۲۳، ضروری است که خریداران و فروشندگان به وضوح Incoterms ۲۰۱۰ یا Incoterms ۲۰۲۰ را درک کنند و به وضوح تعهدات هر یک از طرفین در طول زنجیره تأمین را درک کنند.

۳- تاریخچه اینکوترمز

هرچند اصطلاحات تجاری از قرن ۱۷ میلادی مورد استفاده بوده است، در کشورهای گوناگون و حتی در بنادر گوناگون یک کشور بعضاً از آنها برداشت‌های متفاوتی می‌شد. از دهه ۱۹۲۰، اتاق بازرگانی بین المللی فعالیتی را مبنی بر تعیین و تفسیر دقیق معانی این عبارات و اصطلاحات اختصاری آغاز کرد.

کلیه عبارات اختصاری رایج و تفاسیر آنها در عرف‌های گوناگون گردآوری شد و در سال ۱۹۳۶ اولین مجموعه از این عبارات و اصطلاحات با تفاسیر مشخص و معین توسط اتاق بازرگانی بین‌المللی تهیه و تحت عنوان اصطلاحات تجاری بین‌المللی (اینکوترمز) منتشر شد. بنابراین، اینکوترمز اولین بار در سال ۱۹۳۶ منتشر شد و به طور مداوم در طول زمان به روز می‌شود تا منعکس‌کننده تغییر محیط کسب و کار جهانی باشد تا به طور مداوم در سال ۲۰۲۲ و پس از آن مورد استفاده قرار گیرد.

۴- برخی اصطلاحات کاربردی اینکوترمز

مسئولیت تهیه کالا مطابق با شرایط قرارداد (Cost با حرف اختصاری C)، مسئولیت و هزینه اخذ مجوزها و انجام تشریفات گمرکی (Duty با حرف اختصاری D)، هزینه بیمه (Insurance با حرف اختصاری I)، هزینه عقد قرارداد حمل کالا (Freight با حرف اختصاری F)، تحویل از کشتی (DEQ)، تحویل در مرز (DES)، بارانداز و تحویل در محل (DDU)، تحویل در پایانه حمل (DAP). در هر یک از اصطلاحات مورد بحث، ترکیب خاصی از تقسیم مسئولیت‌ها بین طرفین معامله وجود دارد. نکته بسیار مهم برای فهم صحیح اینکوترمز آن است که مبنای تبیین و تقسیم این مسئولیت‌ها، حدود مسئولیت فروشنده است. موضوع را با ذکر یک مثال ساده تشریح می‌کنیم: در یک قرارداد خرید خارجی، قیمت پایه پیشنهادی عرضه‌کننده یک دلار برای هر قلم کالا و با شرایط (C&F) می‌باشد. معنای این پایه قیمت پیشنهاد شده از سوی فروشنده آن است که مسئولیت تدارک و بسته‌بندی کالا (Cost) حمل کالا (Freight) و خسارات قبل از بارگیری، حین بارگیری و عوارض صدور کالا به عهده فروشنده و معنای مکمل آن این است که بقیه مسئولیت‌ها به عهده طرف مقابل یعنی خریدار می‌باشد.

۵- ضرورت اینکوترمز

برخی اختلافات باعث گردیدند که در بیع بین‌المللی کالا اینکوترمز ایجاد گردد. زیرا هر یک از عوامل فوق ممکن است مانعی جدی بر سر راه مبادلات بین‌المللی و یا تسهیل مناسبات تجاری باشد. الف) اختلاف مسافت و فاصله طولانی جغرافیایی بین مبدأ و مقصد؛ ب) اختلاف زبان؛ پ) اختلاف در سیستم‌های حکومتی و سیاسی؛ ت) اختلاف در سیستم‌های اقتصادی و پولی؛ ث) اختلاف در سیستم‌های حقوقی و قوانین و مقررات؛ ج) اختلاف در سیستم‌های اعتقادات و ادراکات؛ چ) عدم اعتماد و فقدان شناخت متقابل؛ در این راستا، اتاق بازرگانی بین‌المللی موسوم به ICC مبادرت به

تدوین اصطلاحات استاندارد نموده تا از طریق بکارگیری این شرایط یا اصطلاحات تعریف شده، حدود خطرپذیری، مسئولیت و هزینه‌های هریک از طرفین قرارداد به طور شفاف روشن گردد و زمینه‌های بروز اختلاف و سوء تفاهم از بین برود. همچنین، با توجه به کاربرد فراوان اینکوترمز در تجارت بین‌الملل و گرایش پیشرونده‌ی تجار در به کارگرفتن این مقررات در معاملات بین‌المللی، در جهت رفع تشتت تعهدات متعاملین، بایستی تعهد و تکالیف مشتری در اینکوترمز و حقوق ایران مورد بررسی قرار گیرد تا بدین منظور از بروز اختلافات بعدی پیشگیری شود.

۶- اینکوترمز در ایران

در اینکوترمز عمدتاً بحث از نقض تعهد و طرق جبران خسارات در آن مطرح نمی‌شود در واقع در صورت عدم وجود کنوانسیون حاکم بر قرارداد طریق جبران خسارت مربوط به قانون داخلی است و از کشوری به کشور دیگر متفاوت است. در حقوق ایران، که هنوز به کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا نپیوسته و به قوانین نمونه آنیسترال نیز در حقوق داخلی در این خصوص استنادی ندارد؛ با نقص تعهدات ناشی از شروط اینکوترمز برای طرف مقابل ناقض تعهد، حق خیار مفروض می‌گردد و بنابراین آنچه در قواعد قانونی بویژه قانونی مدنی صراحت دارد راههای جبران خسارت در تصمیمهای محاکم قضایی یا داوری میتواند از حق الزام متعهد به انجام عین تعهد تا پرداخت خسارت و ابطال معامله حسب اوضاع و احوال موجود در قضیه تحت بررسی متفاوت باشد. چنانچه یکی از طرفین تبعه کشوری خارج از کشور باشد و یا به هر نحوی دعوی تابع حقوق بین‌الملل خصوصی تلقی گردد در محاکم قضایی بحث تعارض قوانین مطرح گردیده و در صورت وجود معاهدات فیما بین کشورهای طرف قرارداد مستند دعوی نسبت به آن عمل می‌شود. بنابراین چنانچه اینکوترمز به عنوان موضوع تعهد معامله و قرارداد تجاری مطرح باشد در بحث زمان انتقال ریسک و ضمان کالا است که به شکلی مطلوب تعیین و تعریف شده‌اند و در بررسی‌های قضایی و داوری مورد عمل قرار می‌گیرند، چنانچه در قرار داد از اصطلاحات اینکوترمز استفاده شده باشد لازم است تا به عنوان شروط اصلی قرارداد و بر مبنای آزادی اراده‌ی طرفین قرارداد مبنای صدور تصمیم قرار گیرد.

۷- مقایسه تعهد و تکلیف مشتری بر تحمل ریسک در حقوق ایران و اینکوترمز

در مقام مقایسه تعهد و تکلیف مشتری بر تحمل ریسک در حقوق ایران و اینکوترمز باید گفت در خصوص نقطه انتقال ریسک اینکوترمز تابع نقطه تسلیم میبع است و حقوق ایران در نقطه مقابل، تابع نقطه قبض میبع می‌باشد؛ از این جهت این دو مقررات با یکدیگر تفاوت دارند. از این رو با لحاظ نقطه تسلیم در هریک از روش های اینکوترمز، ضمان معاوضی به مشتری منتقل می‌گردد. بدین ترتیب در حقوق ایران تا زمانی که میبع به قبض مشتری یا حاکم در نیاید یا توسط وی ناقص یا تلف نگردد که این خود نیز قبض تلقی می‌گردد ضمانی به مشتری منتقل نمی‌گردد. در نتیجه پذیرش ضمان پیش از موعد در رژیم حقوقی ایران منتفی می‌گردد. باید بیان نمود حقوق ایران در خصوص انتقال ریسک پیش از تسلیم، حکم صریحی ندارد. اما وجود ماده ۳۸۹ قانون مدنی که تلف و نقص پیش از قبض میبع را در فرضی که ناشی از عمل مشتری باشد بر عهده مشتری می‌داند، این شبهه را ایجاد می‌نماید که انتقال ریسک پیش از موعد در رژیم حقوقی ایران نیز مورد پذیرش واقع گردیده است. اما با ملاحظه ارکان تحقق ضمان پیش از موعد در اینکوترمز آشکار می‌گردد که قانون ایران بر چنین امری تصریح ندارد؛

۸- ضمانت اجرای قرارداد در اینکوترمز

اینکوترمز هرگز به عنوان قرارداد لحاظ نشده و هیچگاه به همه روابط فیما بین خریدار و فروشنده و کلیه تعهدات فیما بین آنها وارد نمی‌شود و نمی‌توان آن را به عنوان قواعدی دارای ضمانت اجرا شناخت. اینکوترمز هرگز بعنوان شرایط و چگونگی نقل و انتقال وجوه مالی وارد نمی‌شود و به مبادلات مالی بین خریدار و فروشنده کاری ندارد. تنها به تعیین تکلیف پرداخت هزینه‌ها به ویژه هزینه‌های حمل و نقل و قراردادهای آن، هزینه‌های بیمه و بازرسی کالا مبادرت می‌نماید، آن هم صرفاً بر این اساس که پرداخت این هزینه‌ها در تعهد کدام یک از طرفها خواهد بود و بجزئیات و شیوه‌های پرداخت مبالغ ورود نمی‌کند. آنچه در اینکوترمز مورد توجه است به ویژه در تغییرات اعمالی در اینکوترمز 2020 محدود به مواردی از جمله الف) شیوه حمل و نقل شامل حمل و نقل داخلی یا بیرون مرزی ب) محل تحویل میبع؛ پ) محل و نحوه انتقال مالکیت میبع و به تبع آن ضمان تلف شدن میبع؛ ت) تعهد پرداخت هزینه‌های حمل و نقل، بیمه و بازرسی کالا؛ ث) تعهد پرداخت هزینه‌های گمرکی و اداری درون مرزی یا بیرون مرزی است. اما آنچه مهم می‌باشد این است که اینکوترمز تنها به بیان این شروط در هر یک از دسته اصطلاحات می‌پردازد و در خصوص ضمانت اجرای شروط ورود نمی‌کند و فقط به بیان تعهدات بسنده می‌کند و کاری به اینکه اگر این تعهدات عملی نگردند واکنش‌ها و یا قواعد

حقوقی فیما بین طرفین چه باشد، ندارد. با توجه به پیوستگی میان کنوانسیون بیع بین المللی کالا و اینکوترمز در صورتی که دولت های طرفین قرارداد عضو کنوانسیون باشند یا قرارداد را به گونه ای منعقد کرده باشند که امکان حکومت آن بر قرارداد وجود داشته باشد. بهترین منبع حقوقی جهت حل و فصل اختلافات فیما بین در معاملات قراردادی که شامل شروط اینکوترمز باشد همان مقررات و قواعد موجود در کنوانسیون است و الا می بایست با توجه به تعرض قوانین در صورت مراجعه به محاکم قضایی در قوانین مقرر دادگاه و یا سایر عرفها و مقررات داوری در صورت مراجعه نمود.

۹- به روز رسانی اینکوترمز

در عرصه تجارت بین الملل شاهد تدوین قواعد و کنوانسیون های مختلفی هستیم برخی به صورت کلی و برخی دیگر نیز به جنبه های خاصی از این روابط اختصاص دارند. با بررسی مختصر مشخص می شود که کنوانسیون بیع بین الملل همواره نیازهای کارآمدی بیع بین المللی را برآورده نمی کند، زیرا مقررات آن به صورت شروط غیرقطعی تنظیم شده اند. نتیجه این امر شکل گیری تفاسیر متفاوت از قواعد آن و عدم فهم صحیح این قواعد می باشد. شایان ذکر است که اینکوترمز در طول عمر خود بارها به دلیل ضرورت سازگاری با شرایط نوین ناشی از پیشرفت فن آوری و تغییر موقعیت ها دچار تغییرات متعددی گردیده است. در ذیل به تشریح تحولات اینکوترمز در کنوانسیون بیع بین المللی می پردازیم.

پیشینه مقررات اینکوترمز

اصلاحات	سال
انتشار اولین نسخه مقررات اینکوترمز توسط اتاق بازرگانی بین المللی پس از سالها استفاده در بخش حمل دریائی شامل ۶ اصطلاح FAS, FOB, C&F, CIF, EXS, EXQ	۱۹۳۶
اولین بازنگری پس از ۱۲ سال، با افزودن اصطلاحات DCP, FOT, FOR	۱۹۵۳
انتشار نسخه جدید با افزودن اصطلاحات DDP و DAF	۱۹۶۷
انتشار نسخه جدید با افزودن یک اصطلاح برای حمل هوائی FOB Port Air (FOA)	۱۹۷۶
افزودن دو اصطلاح FRC و CIP با توجه به افزایش کاربرد کانتینر در حمل و نقل بین المللی	۱۹۸۰
بازنگری اساسی در متن مقررات با حذف اصطلاحات FOR, FOT و FOA و جایگزینی اصطلاح تحویل به حمل کننده با تغییر حروف FRC به FCA، افزودن اصطلاح DDU و دسته بندی اصطلاحات به چهار گروه E, F, C, D و توجه به ارائه اطلاعات الکترونیکی EDI و نهایتاً تشریح تعهدات و وظایف خریدار و فروشنده در ۱۴ سرفصل	۱۹۹۰
بازنگری اصطلاحات FAS, FCA, DEQ	۲۰۰۰

حذف چهار اصطلاح DAP ، DEQ ، DES ، DDU ، DAF و افزودن دو اصطلاح DAT و DAP	۲۰۱۰
تحول در مقررات FCA ، پوشش بیمه‌ای متفاوت در اصطلاحات CIF و CIP و تغییر اصطلاح DAT به DPU ، درج الزامات مربوط به امنیت کالا در مواد تعهدات و هزینه‌ها، ترتیبات حمل کالا توسط وسایل نقلیه فروشنده با خریدار در اصطلاحات DPU ، DAP ، FCA	۲۰۲۰

۱۰- نتیجه‌گیری

اصطلاحات تجاری بین‌المللی یا اینکوترمز عبارت است از اصطلاحات و عبارات ثابت و ساده، به منظور برطرف ساختن مشکلات ناشی از تفسیر متفاوت و ناهمگون از اصطلاحات و واژه‌های بازرگانی بین‌المللی و ایجاد هماهنگی در مفاهیم. با انتخاب اینکوترمز از واژه‌ها و عباراتی اختصاری تشکیل شده‌اند، بدون نیاز به شرح و بسطی جداگانه امکان تعیین و احراز مسئولیت‌ها، حقوق، تکالیف و خسارات در یک معامله بازرگانی بین‌المللی به طرز چشم‌گیری فراهم می‌گردد. اتاق بازرگانی بین‌المللی موسوم به ICC مبادرت به تدوین اصطلاحات استاندارد نمود تا از طریق بکارگیری این شرایط یا اصطلاحات تعریف شده، حدود خطرپذیری، مسئولیت و هزینه‌های هریک از طرفین قرارداد به طور شفاف روشن گردد و زمینه‌های بروز اختلاف و سوء تفاهم از بین برود. همچنین، با توجه به کاربرد فراوان اینکوترمز در تجارت بین‌الملل و گرایش پیشروندهی تجار در به کارگرفتن این مقررات در معاملات بین‌المللی، در جهت رفع تشتت تعهدات متعاملین، بایستی تعهد و تکالیف مشتری در اینکوترمز و حقوق ایران مورد بررسی قرار گیرد تا بدین منظور از بروز اختلافات بعدی پیشگیری شود.

